

Андрій ЛЕСИЦЬКИЙ

аспірант,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

Тернопіль, Україна

lesitskyj@gmail.com

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ПОЛЬСЬКОГО ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ У БОРОТЬБІ ПРОТИ БІЛЬШОВИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛЬЩІ У 1945 – 1947 рр.

Період перших післявоєнних років (1945 – 1947 рр.) був складним і вирішальним як для української, так і для польської нації. З однієї сторони, відбувалося остаточне утвердження радянського режиму в обох країнах: відновлення УРСР у складі СРСР та формування польського комуністичного уряду під фактичним контролем СРСР. З іншої сторони, проходила остання фаза польсько-українського конфлікту, який почався ще 1942 року і названий Володимиром В'ятровичем «Друга польсько-українська війна» [1, 27-36]. Загалом закінчувалася ціла епоха тривалістю 600 років (1340 – 1947 рр.), яка характеризувалася посиленою колонізацією поляками України і спробами Польщі захопити чи утримати в складі своєї держави українські території; включала як співпрацю представників двох народів, так і суперництво чи відкриті війни.

Спротив українського народу у 40-их роках ХХ століття виразився через діяльність УПА. Кінцевою метою спротиву було відновлення незалежної України в її етнічних межах (Української Самостійної Соборної Держави). Передбачалося, що на певній стадії війни воюючі СРСР та Німеччина виснажаться і почнуть розвалюватися зсередини, як це вже траплялося під час попередньої світової війни. У цей момент планувалося підняти загальноукраїнську національну революцію і за допомогою завчасно створеної армії, роль якої покладалася на УПА, забезпечити процеси становлення та захист відновленої держави. Очікуючи цього моменту, загони УПА час від часу вступали в бої з військами Німеччини, партизанами СРСР та польськими підпільниками з метою захисту українського населення, здобуття зброї, припасів та досвіду, готуючи базу для майбутньої національної революції. Коли ж стало зрозуміло, що війна прямує до завершення і СРСР не збирається розвалюватися, а лінія фронту досягла заходу України, УПА почала масштабну війну проти радянського окупаційного режиму [4, 91-92].

Польща мала свої плани щодо війни. Частина збройного підпілля, представлена Армією Крайовою (АК), планувала після поразки Німеччини

відновити державу в кордонах до 1939 року і підпорядковувалася еміграційному уряду в Лондоні. Прорадянські збройні формації орієнтувалися на Москву і після приходу радянсько-німецького фронту підпорядкувалися Польському комітету національного визволення (ПКНВ), створеного за ініціативи СРСР як альтернативу еміграційному уряду. Після зайняття радянськими військами всієї території Польщі СРСР почав процес створення маріонеткового комуністичного уряду на основі ПКНВ, намагаючись добитися визнання його легітимності зі сторони союзників та Лондонського уряду. Нова держава мала змінені кордони: втрачалися території заходу України, Білорусі та півдня Литви, натомість приєднувалися землі на півночі та заході, вилучені у Німеччини. На першому етапі представники Лондонського уряду та АК спробували інтегруватися до влади та силових структур нової Польщі, але пізніше, коли їм не вдалося переважити вплив СРСР, частина колишніх підпільників почала готуватися до опору вже більшовицьким силам та до повалення прорадянського режиму збройним шляхом. 19 січня 1945 року Армія Крайова офіційно була розпущена, і ті її представники, які продовжили антибільшовицький спротив, сформували нову організацію – «Воля і Незалежність» (ВІН) [1, 194].

Договір про новий радянсько-польський кордон було підписано 1944 року. Внаслідок цього крайні західні території з українським населенням опинилися у складі Польщі, відрізані від решти українського народу в межах УРСР. Згадане населення передбачалося «добровільно евакуювати» (фактично – примусово депортувати) з Польщі до УРСР, а польське населення з УРСР – до Польщі (договір про обмін населенням) [1, 193]. В нових умовах командування УПА направило свої загоны на територію Закерзоння з метою захисту населення від нападів та депортацій. Це було основним завданням українських збройних загонів на цій території після того, коли з часом стало зрозуміло, що відновити незалежність України та скасувати встановлені СРСР кордони поки що не вдається. Тут УПА довелося зіткнутися і з загонами радянського НКВС, і з армією та міліцією комуністичної Польщі, і з польським антибільшовицьким опором. Не бажаючи воювати з цілим польським народом і маючи спільного з ВІН ворога – радянських окупантів, УПА старалися помиритися з ВІН і спрямувати атаки польського підпілля виключно на прорадянські сили. Внаслідок переговорів вдалося досягти перемир'я, і напади ВІН на українські села припинилися. Небезпека залишалася лише від урядових сил, які сподівалися терором спонукати українських селян до виселення з Польщі [2, 174-175]. Завдяки перемир'ю УПА змогла розбудувати свою структуру на Закерзонні та навіть створити повстанську республіку, де

налагодили виробництво та постачання продовольства, амуніції, організовували господарське та культурне життя українців [6, 127-128].

Стосунки між обома сторонами продовжувалися, і були організовані регулярні зустрічі місцевих командирів та уповноважених осіб УПА та ВІН, перебіг який задокументований у протоколах УПА [5, 1155-1229]. Вдалося досягти спільного бачення відносно багатьох питань. Відбувався обмін інформацією, розвіданими. Обговорювали здебільшого питання взаємодії на місцях. На перше місце вийшло розуміння необхідності здобуття незалежних Польщі та України, боротьби проти спільного ворога. Більш стратегічні питання, зокрема проблему україно-польського кордону, було відкладено, їх мали вирішувати уряди майбутніх України і Польщі. Намітилася тенденція, коли поляки погоджувалися відмовитися від претензій на захід України, а українці – від Закерзоння [5, 1143-1147].

На початку, у 1945 році, УПА добивалася, щоб поляки включилися до збройної боротьби проти більшовиків. Колишні вояки АК не поспішали з кількох причин. Вони хотіли дочекатися проведення виборів у Польщі, на яких сподівалися здобути успіх. У вчорашніх польських партизан не було досвіду боротьби з радянськими силами, які офіційно вважалися союзниками Польщі. Бойові дії не хотіли починати, плануючи для початку спокійно перебути зиму 45 – 46 років [5, 1180-1187]. Також польська і українська сторони володіли інформацією про плани Британії та США почати війну з СРСР, у першу чергу заради того, щоб змусити СРСР виконати умови договору щодо Польщі – тобто забезпечення умов для відновлення дійсно самостійної польської держави. На цю можливу війну дуже розраховувало польське підпілля, і тому берегли сили для цього моменту [5, 1194-1195]. Однак, коли стало зрозуміло, що виборчий процес, який затягувався в часі, повністю під контролем СРСР, і відчутних результатів вибори не принесуть, а нападу союзників на СРСР найближчим часом не очікується, тоді у 1946 році ВІН розпочала збройні акції проти ставлеників СРСР.

УПА, знаючи про можливу війну між вчорашніми союзниками, сподівалася використати її, щоб вибороти незалежність і для України, однак особливих надій на цю війну не покладала. Натомість керівництво українського підпілля розраховувало організувати загальне повстання Антибільшовицького блоку народів (АБН), до якого мали приєднатися всі народи, раніше поневолені СРСР, від країн Балтії до Кавказу та Середньої Азії, внаслідок чого СРСР мав розвалитися. Великі зусилля українці спрямовували на те, щоб долучити до АБН і польське підпілля [5, 1186-1188].

У 1946 році співпраця УПА та ВІН досягла найвищих результатів, наслідком яких стали спільні бойові антибільшовицькі акції. Перша спроба

такої акції – спільний напад на станцію Вербковичі 6 квітня. Більш відома і масштабна акція, проведена з ініціативи ВІН – бій у прикордонному місті Грубешів у ніч з 27 на 28 травня. Основна мета операції – продемонструвати серйозність союзу УПА та ВІН, а також гідно представити себе перед союзником (для чого до операції були залучені найбільш навчені та підготовані вояки). Зі сторони УПА командиром операції був курінний Євген Штендера – «Прірва». Головна ціль нападу – загін НКВС, який базувався у місті, а також УБП (польська служба безпеки), Виселенча комісія, яка займалася депортацією українців, та міліція. Бій цікавий тим, що загони УПА використали трофейні німецькі «торпеди» - ручні ракетні установки. Перший постріл «торпеди» на початку бою потрапив у вікно казарми НКВС, хоча зброя сама по собі не вирізнялася точністю. Загалом бій був проведений вдало, повстанці звільнили 25 в'язнів, вбили, за різними оцінками, від 18 до 100 ворогів. З боку УПА – 5 загиблих, був поранений командир Євген Штендера [3, 450 - 482].

Співпраця УПА та ВІН закінчилася із початком 1947 року. Після виборів у Польщі, у ході проведення яких підлаштували перемогу прорадянських сил, відбулися арешти командування ВІН та січневий судовий процес. На суді одним із найтяжчих обвинувачень була співпраця з УПА. Більшість підсудних стверджували, що переговори з УПА велися лише для видимості, ніяких серйозних домовленостей досягати не планувалося. Якщо це так, цим можна пояснити ті моменти, коли представники ВІН затягувала переговори і не спішили переходити до конкретних дій. Можливо, ця версія була придумана підпільниками вже на самому суді, щоб полегшити собі обвинувачення. Єдиний, хто гідно тримався на судовому процесі, не відмовлявся від своїх слів та принципів – один з командирів АК та ВІН Мар'ян Голембйовський – «Стер», який раніше був одним з організаторів антиукраїнських акцій, а потім став великим прихильником співпраці з УПА. За це Голембйовського засудили до смертної кари, однак після загальної амністії покарання замінили на 15 років ув'язнення, а більшість засуджених взагалі звільнили [5, 1067-1068].

1947 року УПА в Польщі залишилася сам на сам проти радянських та польських урядових військ. Після проведення операції «Вісла» та депортації залишків українців із Закерзоння загони УПА змушені були покинути територію, перейшли через кордон до УРСР або рейдами через Чехословаччину до ФРН та Австрії.

Співпраця двох сторін не допомогла відразу забезпечити очікуваний результат – розвал СРСР та появу по-справжньому незалежних України та Польщі (хоча це й сталося пізніше). Однак це допомогло зменшити масштаби конфлікту між двома народами і було логічною відповіддю на

обставини, у яких опинилися сусідні нації, які боролися за незалежність, зазнавши ворожої окупації.

ЛІТЕРАТУРА:

- В'ятрович Володимир. Друга польсько-українська війна. 1942 – 1947. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 288 с.
- Літопис Української Повстанської Армії. Т. 34: Лемківщина і Перемищина. Політичні звіти / за ред. П. Й. Потічного, І. Лика. Торонто – Львів : «Літопис УПА», 2001. 974 с.
- Літопис Української Повстанської Армії. Т. 39: Тактичний відтинок УПА 28-й «Данилів». Холмщина і Підляшшя (Документи і матеріали) / за ред. П. Й. Потічного. Торонто – Львів : «Літопис УПА», 2003. 1057 с.
- Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія 1942 – 1952. Мюнхен, 1953. 319 с.
- Польсько-українські стосунки в 1942 – 1947 роках у документах ОУН та УПА: у 2 т. / Відп. ред. та упоряд. В. М. В'ятрович. Т. 2 : Війна після війни. 1945 – 1947. Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2011. 576 с.
- Степан Хрін. Кризь сміх заліза. Мюнхен : До Зброї, 1952. 160 с.

Ярина ЧЕКРИГІНА

магістрантка

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

Тернопіль, Україна

yaryna_ch@ukr.net

УКРАЇНА ТА РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ДВОХ НАРОДІВ

Сьогодні немає єдиної думки щодо визначення поняття «цінності», свідченням чого є різнобічність поглядів дослідників до витоків, характеру та значення цього явища. Однак не можемо заперечувати, що цінності та суспільна мораль значною мірою є конкретно-історичним феноменом. Їх формування нерозривно пов'язане з історичною дійсністю та культурою конкретного народу [3, с. 77–87]. Цікаво відзначити, що сформовані цінності мають властивість також впливати на хід історичних подій, тому можемо говорити про взаємопов'язаність цих процесів.

Виходячи з цього, цілком очевидним здається наявність у кожного народу, нації власних цінностей, які мають історичне підґрунтя, а тому можуть різнитися в різних куточках світу. Республіка Корея та Україна – географічно віддалені одна від одної держави, кожна зі своїми унікальними шляхами розвитку. Слід також відзначити загальну відмінність між європейським та азійським менталітетом, що впливає на